مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

نورمحمد غفوری ۲۰۲۶/۱۱/۲۱

۶ . د سیاسي سیستم اړیکي له اقتصادي، ټولنیز او کلتوري سیستمونو سره

(اوومه برخه)

سیاسي سیستم (یا سیاسي نظام) د ټولنې یو مهم بنسټ دی، خو فعالیتونه او اغیزې یې یوازې په سیاسي او دولتي چارو پورې محدودې نه دي، بلکې له اقتصادي، ټولنیز او کلتوري سیستمونو سره ژوري او متقابلې اړیکي لري. دغه سیستمونه د ټولنې د پراخ جوړښت بېلابېلې برخې دي چې هر یو ځانګړي دندې او فعالیتونه لري، خو د خپلو موخو د ترلاسه کولو او د ټولنې د اړتیاوو د پوره کولو لپاره یو پر بل متکي دي.

سیاسي سیستم د قوانینو، پالیسیو، دولتي ادارو او عامه پرېکړو له لارې د اقتصادي فعالیتونو، ټولنیزو اړیکو او کلتوري چارو پر تنظیم او مدیریت اغیز کوي. په مقابل کې، اقتصادي شرایط، ټولنیزې اړتیاوې، د وګړو غوښتنې، کلتوري ارزښتونه او دودونه هم د سیاسي سیستم پر پرېکړو، فعالیتونو او بدلونونو اغیز پرېباسي. له همدې امله، د دغو سیستمونو ترمنځ اړیکه یو اړخیزه نه ده، بلکې متقابله او دوامداره ده.

د سیستمونو د تیورۍ له نظره، د سیاسي، اقتصادي، ټولنیزو او کلتوري سیستمونو ترمنځ تعامل د یوې پراخې ټولنیزې شبکې په توګه د ټولنې پر ثبات، نظم، پرمختګ او د ستونزو پر حل اغیزه کوي. په یوه سیستم کې بدلون یا اختلال کولای شي پر نورو سیستمونو هم اغیزې ولري؛ همدارنګه، د یوه سیستم د فعالیتونو پایلې د نورو سیستمونو لپاره نوي شرایط، اړتیاوې او غوښتنې رامنځته کوي.

په دې برخه کې به لومړی د سیاسي او اقتصادي سیستمونو اړیکه، ورپسې د سیاسي او ټولنیز سیستم اړیکه او بیا د سیاسي او کلتوري سیستم اړیکه په جلا توګه وڅېړل شي، څو څرګنده شي چې دغه سیستمونه څنګه یو پر بل اغیز کوي او د ټولنې په عمومي جوړښت او فعالیت کې څه رول لري.

۶.۱ . د سیاسي نظام او اقتصادي سیستم اړیکه

سیاسي او اقتصادي سیستمونه د ټولنې دوه مهم او یو له بل سره تړلي بنسټونه دي. سیاسي سیستم د واک، قوانینو، پالیسیو او دولتي ادارو له لارې د اقتصادي فعالیتونو لپاره چوکاټ ټاکي؛ په داسې حال کې چې اقتصادي سیستم د تولید، وېش، تبادلې، مصرف، پانګونې، کارموندنې او د سرچینو د مدیریت له لارې د ټولنې مادي اړتیاوې پوره کوي. د دغو دواړو سیستمونو ترمنځ اړیکه متقابله ده؛ یعنې سیاسي پرېکړې پر اقتصادي وضعیت اغیز کوي او اقتصادي شرایط د سیاسي پرېکړو، غوښتنو او ثبات پر بهیر اغیز پرېباسي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

سياسي سيستم د اقتصادي فعاليتونو د تنظيم لپاره قوانين او مقررات وضع کوي. د بېلګې په توګه، د سوداګرۍ قوانين، د پانګوني اصول، د کار قانون، د مالياتو نظام او د بانکي فعاليتونو مقررات د دولت له لوري ټاکل کېږي. دغه حقوقي او اداري چوکاټ د اقتصادي فعاليتونو د ترسره کېدو شرايط برابروي او هڅه کوي چې د اقتصادي فعاليتونو ترمنځ نظم، شفافيت او د قانون حاکميت تأمين کړي.

همدارنګه، دولت د ملي بودیجې او عامه لګښتونو له لارې د اقتصادي سرچينو په وېش کې مهم رول لري. حکومت د مالياتو او نورو عوايدو له لارې مالي سرچينې راټولوي او بيا يې د زيربناوو، ښوونې او روزنې، روغتيا، ترانسپورټ، کرنې، صنعت او نورو عامه خدمتونو لپاره ځانګړې کوي. د دې سرچينو ځرنګوالی او اندازه د اقتصادي ودې، د کارموندنې د فرصتونو او د خلکو د ژوند د کيفيت پر بڼه والي اغېز کوي.

له بلې خوا، اقتصادي وضعيت د سياسي سيستم پر فعاليت او مشروعيت مستقيم او غيرمستقيم اغېز لري. اقتصادي وده، د عوايدو عادلانه وېش، د کار فرصتونه او د خلکو د ژوند د کچې لوړوالی کولای شي د حکومت پر وړاندې د خلکو باور زيات کړي. برعکس، بېکاري، بېوزلي، انفلاسيون، اقتصادي نابرابري او د لومړنيو اړتياوو کمښت ښايي د خلکو ناخوښي زياته او د حکومت پر مشروعيت او سياسي ثبات منفي اغېز وکړي.

اقتصادي شرايط د خلکو سياسي غوښتنې هم بدلوي. کله چې اقتصادي ستونزې زياتې شي، خلک د کارموندنې، د بيو د کنترول، د عادلانه مالياتي نظام، د ټولنيز خوندیتوب او د اقتصادي اصلاحاتو غوښتنه کوي. دا غوښتنې د سياسي سيستم لپاره د نوي سياست جوړونې او د اقتصادي پاليسيو د بياکتنې اړتيا رامنځته کوي.

بېلګه : که په يوه هېواد کې بېکاري او بېوزلي زياته شي، خلک ښايي له حکومت څخه د کاري فرصتونو د رامنځته کولو، د پانګونې د ملاتړ، د کوچنيو او منځنيو کاروبارونو د پياوړتيا او د ټولنيز عدالت د تأمين غوښتنه وکړي. حکومت د دغو غوښتنو په ځواب کې د اقتصادي اصلاحاتو پروګرامونه جوړوي. په دې توګه، اقتصادي ستونزې سياسي غوښتنې رامنځته کوي او سياسي پرېکړې بيا د اقتصادي وضعيت د بدلون هڅه کوي.

د سياسي او اقتصادي سيستم د اړيکو اساسي اهميت په دې کې دی چې د يوه سيستم اغېزمنتيا د بل سيستم له وضعيت سره تړلې ده. يو باثباته، قانون‌محور او اغېزمن سياسي نظام کولای شي د اقتصادي ودې لپاره مناسب شرايط برابر کړي؛ همدارنګه، يو پياوړی او متوازن اقتصادي سيستم د سياسي ثبات او د دولتي بنسټونو د اغېزمنتيا په پياوړتيا کې مرسته کوي.

۶.۲ . د سياسي نظام او ټولنيز سيستم اړيکه :

سياسي او ټولنيز سيستمونه د ټولنې د نظم، اړيکو، ارزښتونو او ګډ ژوند په تنظيم کې يو له بل سره نږدې اړيکه لري. ټولنيز سيستم د وګړو، کورنيو، ټولنيزو ډلو، بنسټونو او هغو اړيکو مجموعه ده چې د ټولنې جوړښت رامنځته کوي. سياسي سيستم بيا د قوانينو، دولتي ادارو، سياسي پرېکړو او عامه پاليسيو له لارې د دغو اړيکو د تنظيم او مديريت په برخه کې مهم رول ترسره کوي.

سياسي نظام د قوانينو او ټولنيزو پاليسيو له لارې پر ټولنيز ژوند اغېز کوي. د ښوونې او روزنې، روغتيا، کارموندنې، ټولنيز خوندیتوب، د ښځو او ماشومانو د حقونو، د اقليتونو د حقونو او د ټولنيز عدالت په اړه دولتي پرېکړې د ټولنې پر جوړښت او د وګړو پر ورځنۍ ژوند مستقيم اغېز لري.

د بېلګې په توګه، که دولت د ټولو وګړو لپاره د زده‌کړې برابر فرصتونه رامنځته کړي، د روغتيايي خدمتونو لاسرسی پراخ کړي او د زيان‌منونکو ټولنيزو ډلو د ملاتړ لپاره پروګرامونه جوړ کړي، د ټولنيز ګډون او فرصتونو د برابرۍ زمينه پياوړې کېږي. خو که عامه خدمتونه په نابرابره توګه ووېشل شي، ښايي د ټولنيزو توپيرونو او محروميت کچه لوړه شي.

له بلې خوا، ټولنيز سيستم هم د سياسي سيستم پر فعاليت او پرېکړو اغېز لري. د ټولنې جوړښت، د وګړو د ژوند شرايط، د ټولنيزو ډلو غوښتنې، د خلکو د زده‌کړې کچه، د ټولنيزو سازمانونو فعاليت او د خلکو ترمنځ د باور اړيکې د سياسي ګډون او غوښتنو په رامنځته کېدو کې مهم رول لري.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

ټولنيزې ډلې د خپلو ګډو ګټو او اړتياوو د څرګندولو لپاره له بېلابېلو لارو کار اخلي؛ لکه د مدني ټولنو فعاليتونه، ټولنيز حرکتونه، عامه غونډې، عريضې، سوله‌ييز اعتراضونه او د استازو له لارې د غوښتنو وړاندې کول. دغه فعاليتونه سياسي سيستم ته د ټولنې د اړتياوو او ستونزو په اړه معلومات برابروي او د پاليسيو پر جوړولو اغېز کولای شي.

همدارنګه، ټولنيز يووالی(Social Cohesion) يا (Sozialer Zusammenhalt)، ټولنيز باور(Social Trust) يا (Soziales Vertrauen) او د ټولنيزو شخړو کچه د سياسي ثبات لپاره مهم عوامل دي. په هغو ټولنو کې چې د وګړو ترمنځ متقابل باور، همکاري او د ګډو اصولو درناوی موجود وي، د سياسي او دولتي بنسټونو د فعاليت لپاره مناسب شرايط رامنځته کېږي. خو ټولنيز تبعيض، ژوری نابرابری او د ډلو ترمنځ بې‌باوري کولای شي سياسي اختلافات او بې‌ثباتي زياته کړي.

بېلګه : که په يوه ټولنه کې د بېلابېلو ټولنيزو ډلو ترمنځ د زده‌کړې، روغتيا، کار او اقتصادي فرصتونو په برخه کې لوی واټن موجود وي، محرومې ډلې ښايي د برابری او ټولنيز عدالت غوښتنه وکړي. دغه غوښتنې کولای شي د عامه بحثونو، مدني فعاليتونو او سياسي فشارونو لامل شي. حکومت بيا د دغو غوښتنو په ځواب کې د ټولنيزو خدمتونو د پراختيا او د فرصتونو د برابرولو لپاره نوې پاليسۍ وضع کولای شي.

په دې اساس، د سياسي او ټولنيز سيستم اړيکه يوازې د دولت له لوري پر ټولنه د قوانينو او پاليسيو د پلي کولو موضوع نه ده، بلکې ټولنه هم د خپلو اړتياوو، غوښتنو او فعاليتونو له لارې د سياسي سيستم په جوړښت، پرېکړو او بدلون کې فعاله ونډه لري.

۶.۳ . د سياسي او کلتوري سيستم اړيکه

سياسي او کلتوري سيستمونه د ټولنې د ارزښتونو، باورونو، دودونو، هويت او سياسي چلند په جوړولو کې له يو بل سره متقابلې اړيکې لري. کلتوري سيستم (نظام) د هغو ګډو ارزښتونو، ژبو، دودونو، تاريخي تجربو، باورونو او ټولنيزو مفکورو مجموعه ده چې د يوې ټولنې د غړو د ژوند او چلند بڼه ټاکي. سياسي سيستم بيا د همدې کلتوري چاپېريال په منځ کې فعاليت کوي او د خلکو د سياسي فکر، ګډون او د واک په اړه د تصوراتو تر اغېز لاندې وي.

کلتوري ارزښتونه د خلکو پر سياسي ليدلوري او چلند اغېز کوي. د عدالت، ازادۍ، برابری، واک، قانون، مسئوليت، مشرتابه او مشارکت په اړه د يوې ټولنې تصورات د هغې د سياسي فرهنګ (Political Culture) مهم عناصر دي. دغه تصورات د دې لامل کېږي چې خلک سياسي واک څنګه درک کړي، له دولتي بنسټونو څخه څه تمې ولري او په سياسي فعاليتونو کې په کوم ډول ګډون وکړي.

سياسي فرهنګ په ځان کې د خلکو هغه ګډ باورونه، ارزښتونه، احساسات او تمې رانغاړي چې د سياسي نظام، دولتي ادارو، سياسي مشرانو، قوانينو او سياسي ګډون په اړه يې لري. د بېلګې په توګه، په هغو ټولنو کې چې د قانون حاکميت، د وګړو د حقونو، زغم او سياسي مشارکت ارزښتونه پياوړي وي، خلک ښايي د سياسي بهيرونو په اړه فعاله او مسؤلانه ونډه واخلي.

له بلې خوا، سياسي سيستم هم د قوانينو، تعليمي پاليسيو، کلتوري پروګرامونو او عامه بنسټونو له لارې پر کلتوري ژوند اغېز کوي. دولت کولای شي د ژبو، تاريخي ميراثونو، هنري فعاليتونو، فرهنګي مرکزونو او کلتوري تنوع د ساتنې او ودې لپاره پاليسۍ جوړې کړي. همدارنګه، د بيان، فکر، مطبوعاتو او عقيدې د ازادیو په اړه سياسي او حقوقي پرېکړې د کلتوري فعاليتونو پر پراختيا اغېز کوي.

د سياسي سيستم او کلتوري سيستم اړيکه د ملي هويت (National Identity) او ټولنيز يووالي په جوړولو کې هم مهمه ده. سياسي بنسټونه د ګډو ملي ارزښتونو، تاريخي ميراثونو او اساسي حقوقي اصولو په پياوړتيا کې ونډه لرلای شي. خو په عين حال کې، د کلتوري تنوع درناوی او د بېلابېلو ډلو د هويتونو ساتنه د يوه ټولشموله سياسي نظام لپاره مهم شرايط دي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

که سیاسي نظام د بیان ازادي، فکري تنوع او کلتوري فعالیتونه تضمین کړي، د بېلابېلو کلتوري نظرونو د څرګندېدو، بحث او ودې لپاره مناسب چاپېریال رامنځته کېږي. برعکس، که دغه ازادۍ محدودې شي، د کلتوري فعالیتونو، علمي بحثونو او فکري تنوع د ودې فرصتونه کمېدای شي.

بېلګه : که یو دولت د بیان ازادي او د کلتوري فعالیتونو حق په قوانینو کې تضمین کړي، بېلابېلې ټولنیزې او کلتوري ډلې کولای شي خپلې ژبې، دودونه، هنري آثار او فکري لیدلوري په قانوني او سولهییز ډول څرګند کړي. په دې توګه، د کلتوري تنوع ساتنه او د ټولنیز تفاهم پیاوړتیا ممکنه کېږي. خو که د خلکو د کلتوري او فکري څرګندونو مخه ونیول شي، د ټولنې د بېلابېلو برخو ترمنځ د واټن او بېباورۍ د زیاتېدو احتمال رامنځته کېږي.

په پایله کې، کلتوري سیستم یوازې د سیاسي سیستم تر اغېز لاندې نه دی، بلکې د سیاسي نظام د مشروعیت، ثبات او فعالیت په جوړولو کې هم مهم رول لري. هغه سیاسي نظام چې د ټولنې کلتوري ارزښتونه، تاریخي تجربې او تنوع په پام کې ونیسي، د خلکو د باور او سیاسي ګډون د پیاوړتیا لپاره غوره زمینه برابرولای شي.

په راتلونکي (اتمه) برخه کې به د سیاسي سیستم سره د اقتصادي، اجتماعي او کلتوري سیستمونو ډیالکتیکی او متقابلې اړیکې په ګډه سره وڅېړل شي.

19.11.2016

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ